

Bohdanice

a jej učiteľ.

Spísal

ANDREJ SEBERINI,

ev. farár v Nadlaku.

Vydala Matica Slovenská.

Matičných spisov číslo 39.

Turč. Sv. Martin.

Tlačou knihtlačiarско-účasťinárskeho spolku.

1874.

Cena 20 kr.

Matica Slovenská.

Isté je, že čítaním kníh vzdeláva sa národ: preto tiež v rozličných národoch utvárajú sa spoločnosti, k vydávaniu užitočných kníh. Slovanské národy dali takým spoločnostiam meno „Matica,“ t. j. Matka, prostredkom svojich kníh vyučujúca svoje detky vo veciach potrebných a užitočných. I milovníci slovenského národa založili takú spoločnosť a dľa príkladu jiných Slovanov dali jej tiež meno „Matica Slovenská.“

Jeho Veličenstvo, náš uhorský apoštolský kráľ Franko Jozef I., nielen 21. augusta 1862 povolil spolok „Matice Slovenskej,“ lež stal sa i jej členom.

Sídlo „Matice Slovenskej“ je Turč. Sv. Martin, kde ona má i svoj dom, ale, pre nedostatok k tomu potrebných peňazí, bohužiaľ, ešte nedostavený. K vyplateniu a dohotoveniu toho domu priatelia „Matice Slovenskej“ a slovenského národa so svojimi dárkami už mnoho prispeli a ešte prispievajú. Pán Boh im to odplat!

Prostriedky, ktoré „Matica Slovenská“ užíva ku vzdelaniu slovenského národa sú:

a) vydávanie a rozširovanie slovenských kníh a umeleckých výtvorov;

b) písomné a ústné rozjímania o predmetoch literárnych, umeleckých, vedeckých a mravovzdelavateľných;

c) literárne, umelecké, vedecké, prírodózpytné a starožité sbierky;

d) stáله alebo dočasné podporovanie národných vedomcov a umelcov a vystavovanie odmien za vedecké a umelecké diela.

Ján Figurovský

Bohdanice

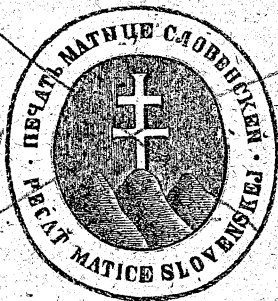
a jej učiteľ.

Spísal

ANDREJ SEBERÍN

ev. farár v Nadlaku.

Vydala Matica Slovenská.

Matičných spisov číslo 39.

Turč. Sv. Martin.

Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku.

1874.

3+3

Revízia
1967

REVÍZIA

MUZ:50

Signatúra

Cis. priradia 76 540

Cis. inv. den. 195/58

Slvenská pedagogická knižnica
v Bratislave

I.

Stál sa veľký obrat v osade *Bohdanice* rečenej. Zvolili na miesto v Kristu Pánu zosnulého učiteľa nového, v osobe *Janka Rázneho*, mladého to muža, ktorý pred krátkym časom skončil osem tried v hornovydieckom gymnasiu. Janko Rázny bol syn veľmi chudobných, ale bohabojných rodičov, ktorýmby nikdy nebolo napadlo dať vyučiť malého Janka, a iste by sa bol nádenníkom stál; keby miestny pán farár nebol obrátil svoj zreteľ na neho. Tento sa zaujal za oštrovtipného mladíka, odviedol ho do vyššej školy, a na jeho odporúčanie podporovali ho učbári. Usiloval sa hodným sa stať toho odporúčania. Nie len vo vedách vynikal, ale i v ráznosti; odhodlanosť a vytrvalosť boli jeho pekné vlastnosti. — Náš Janko ani nepomyslel na to, že by mal byť učiteľom, ale Boh zná ako, po skončení ôsmi gymnasiálnych tried, rozhodnul sa vstúpiť na trnité pole národných učiteľov, na ktorom sa veľmi zriedka dostáva za podiel veniec uznanosti a vďačnosti, ale tým častejšie koruna trňová, ako aj tomu nebeskému učiteľovi. Možno, že pohnútkou toho bola aj chudoba, ale mohlo byť, ako sa o tom presvedčíme, i vnútorné vnuknutie. Nepripravoval sa k tomu stavu, ale sta chudobný žiak, vyučoval už v školách dietky, jemu kroz učbárov sverené, a tak nadobyl si toľko spôsobilosti, že s prospechom

mohol učiť, a vstúpiť do radu výtečnejších národných učiteľov. — Jeho pevný ráz nelakal sa odporov. Čo si previesť umienil, od toho neodstúpil; pri tom ale bol skromný, vládny, ku každému prívetivý, mal v moci reč, hovoril plynne a dojímavé. Bol úhladného zrostu, peknej tváre, a výrazu tváre veľmi príjemného, tak že bol milým v ktoromkoľvek kruhu. —

Tam ho vidíme v školskej hospodě. Izbička to mala, rozumie sa, nevydlaždená. Bolo žeby to, aby dláždiť dali aj učiteľov byt! Pri malom, začadenom obloka stál jednoduchý, len tesárskou rukou ohoblovaný jedlový stolík, na ten si oprel ruky a na ruky hlavu, a tam v tichej samotá sedel zadumený. Predstavovali sa mu čierne mračná budúcnosti hneď pri začiatku jeho úradovania. Nebral do povahy hmotný nedostatok, to nemorilo ho; bo veď znal, keď svoj úrad nastúpil, že učiteľ odkázaný je k chudobe. Iné ho trápilo; to opovrzenie, ktoré zo všetkých strán pocítiť musel, a čo každý človek ťažko nesie, ale zvlášte mladý muž, ktorý len pred krátkym časom ztriasol zo seba školský prach, — ktorý v nádejách žil, v skutočnosti ale vidí, jak málo ctená býva učenosť a známosť. Znal on, že ho nečaká slavná budúcnosť; že bude mať boje s predsudkami; že povolanie učiteľa neprináša vence uznalosti a vďačnosti; to ale neznal a neveril, žeby *kriesitelia duchovného a mravného života, pôvodcovia blahonosnejšej budúcnosti*, na toľko opovrzenia boli. — Premýšľal sám v sebe o tom všetkom, čo sa mu minulého týždňa prihodilo. Mnoho žiakov zameskávalo hodiny bez všetkej príčiny, a keď on s najlepším úmyslom pošal dopitovať sa, prečo tento, lebo tam ten neprišiel v patričnú hodinu, ako ho napadol jeden z prednejších hospodárov: „*Vy mojmu dieťatu ne-*

dávate jiesť, a tak ani nerozkážete s ním; to si vyprosím, aby ste do mojho domu posielali, bo ak sa to opätovať bude, ľahko Vám ukážeme cestu, ktorou môž dnu a von z obci.“ No a tá ženička ktorá sa mu vrátila do školy, a tam v prítomnosti všetkých žiakov ho napadla: „Ako ste smeli potrestať moje dieťa, to ja nebudem trpeť. Bite si svoje, a nie moje dieťa.“ Čo viac, pán richtár sa ráčili uponižiť, a laskave pána učiteľa upomenúť, aby ten nový spôsob učenia opustil, bo veď celá obec uráža sa nad tým, že dietky brešú v škole. „Učte vy pán rektor len tak ako nebožký. Ach, bolo že to krásne, keď aj po try roky štebotaly: b-a ba, c-e ce, d-i di; nie tak ako teraz bbb, ddd, rrr. Len vy to drevené tabulky dajte žiakom do ruky, bo tie nové slabikáre sú drahé.“

Keď o všetkom tomto rozjímal, vyvinúly sa v srdci jeho bolastné city, a myslel takto: „Človeče, ešte môžeš nastúpiť druhú cestu, svet je ti otvorený, s tvojou schopnosťou, usilovnosťou môžeš aj pohodlnejší aj výnosnejší úrad prijať a zastávať. Ach ale nie! vytrvalosť! Neohroženosť ducha nezná prekážky, smelým čelom dá sa do boja. Chýlostivosť a slabosť ducha neprivedla nikdy nič šlachetného!“

V tom ako nás Janko Rázny takto rozmýšľal a pri tom sa vrúcou modlitbou posilnil, aby ho ten Všemohúci v jeho tak preťažkom diele požehnal, otvorila sa dvere, a jedon živý, asi 10 ročný chlapec vkročí do izby. Nevinnú veselosť ducha zradzovala jeho tvár, ale poznať bolo že šuhajčok potreboval kazára. Poskakujúc okolo učiteľa, samopašne preriekol: „To povedal môj otec, aby som zavolał rektora k obedu.“ — Osobnosť táto nebola neznáma učiteľovi, bo to bol Julo, syn miestneho pozemkára, urodzeného pána Petra Vochnického, ktorého učiť a vychovávať mal Janko Rázny. —

Dobre bude obznámiť sa s touto rodinou. Vysokourodzený pán Petor Vochnický, bol komposesorom v Bohdaniciach; asi 150 jutár zdedil po otcovi. Pravda pred 1848-mým rokom žilo sa pohodlnejšie. Zeman namal žiadnej farchy, k tomu sedlač obrábala mu role a dávala desiatky. P. Petor Vochnický navštevoval sta chlapec školy, ale nie preto, aby stal sa učeným mužom, bo veď nechcel byť kňazom alebo právotárom; ale len preto, aby znal — ak by ho pri stolici zvolili za boženíka, — čítať a písať. Pán Petor čo aj-niekdý potáral a svojím zemanstvom sa pýšil, mal zdravý rozum a dobré srdce. Jeho manželka bola jednoduchá, ale tiež dobrého srdca pani, pritom výborná gazdinka. Dochovavala mnoho kureniec, husí, kačíc a moriek. Chutný biely chlieb znala napieť, a keď hostia dorazili, vďačne sa obracala, varila, piekla, a to s takou ochotnosťou, ako keď herkyňa vystúpi na prknách, keď sa má hrať k jej prospechu divadelné predstavenie. Ich dcérečka Anulka vyrostla v dome rodičovskom. Zdravý rozum a dobre srdce zdelila od svojich rodičov. Marnomyseľnosť a pýchu neznala v tej miere, bo miestny pán farár bol jej učiteľom, a ten veľmi dotieral na to, aby trvala v jednoduchosti. Anulka už vstúpila do 20-ho roku, ale o láske a svetskej prefikčnosti málo vedela. O čom nie jedon pochybovať bude, ale však uverí, keď oznámime, že Vochnickovci boli úhlavní nepriatelia módam, a nebrali podiel v hľukoch a zábavách novomódnych, a boli celí spokojní; keď sa na Petra síšli u nich hostia, a pobavili sa starosvetsky, po priateľsky, jednoducho. Pravda, začali to už tušiť, že Anulka nie tak ľahko dostane sa pod čepec, bo mládež nového sveta hľadá peniaze, nie srdce, — prefiknosť, nie dobrotu. No ale mysleli oni: sme chudobní, a vydáme ju napokon za vdovca. Julio

jediný synáčok, matkin miláčok, a tak dá sa znať, že je maznáčok. Mal aj toho miestny pán farár učiť a vychovávať, ale zdráhal sa prijať to na seba, bal sa rozvierenosti chlapcovej, a darmo je, bol už aj človek v dobe, a vzdor tomu, že ho viazal k Vochnickovcom zväzok kmotrovstva, odoprel žiadosti, a tým viac, že novému učiteľovi chcel poskytnúť príležitosť. — Julovo šťastie, že jeho výchova sverená bola rukám Rázneho.

Na väži ozval sa prostredný zvon, na znak toho, že slnce vystúpilo na najvyšší stupeň nebeskej oblohy, a že lačný môže sa s chuťou priciniť k pripravenému stolu. U Vochnických štrngot tanierov, a cengot pohárov dal oznamenie, že je poludnie, a čo chvíľa sadalo sa ku stolu. Prednie miesto zaujala domáca pani, na pravici pán Petor Vochnický, na lavici miláčok Julko, pri ňom Anulka, a na konci stola vykázané bolo miesto pre pána učiteľa. Domáci jedli so sriebornými ližicami, Ráznemu sta učiteľovi tá zbavila aj cinová. Pred pánom sa ligotalo dobré staré vino, pánu rektorovi predložili holbičku drapáka, z ktorého čelaď pījala.

„Nuž amice, začal pán Vochnický rozhovor, asnaď ste secundu dostali, že ste prijali túto mizernú učiteľsku stanicu?“

„Ach veru nie, vysokourodzený pane, ja som výborne skončil moje studia.“

„A tak ste bez pochyby nejaký figel vykonali, a preto ste museli školu opustiť.“

„Práve nie, som síce veselého ducha, a lúbim nevinné zábavy, lež nikdy som neprestúpil medze slušnosti, a môžem s chlúbou vyznať, že som si vydobyl priazeň učbárov.“

„Nemožno! tak iste hrozná chudoba Vás prínútila k tomuto kroku.“

„Pravda, bol som chudobným žiakom, ale mojou usilovnosťou som si zarobil statočnú výživu, tak že bych bol mohol akékoľvek druhé štúdiá završiť, k tomu mal som priaznivých dobrodincov, ktorí by ma boli v mojich snahách podporovali.“

„No to je veru divné, a sotva znám podobný príklad, že by schopný a dobre podkovaný mladý človek, ak len mu možné bolo, bol sa zadržol rektorstvom.“

„No tak ja som výnimka, bo ja som odhodlane s tým najlepším úmyslom zvolil si toto povolanie, a v tom ma potvrdily aj slová Cicerové, ktorý to poznamenal: že vlasti sotva kto čini tak veľkú službu, ako ten kto učí dietky!“

„Cicero? to bol však ver latinský spisovateľ? la la amíce! nepijete vína? môžem Vám ho odporúčať, v alumnii ste ho iste nemali.“

„Ďakujem, spokojný som s dobrou čerstvou vodičkou.“

Anulka slúchala s veľkou pozornosťou tento rozhovor. Pri ponúkaní vína začervenela sa jej tvár, hľadela na otcovo aj na Rázneho víno. Cítila ona, že je to urážlivé. A tá ližica! ta ju mrzela. Premýšľala, čo má robiť, až konečne rozhodla sa, vziať ju po tisku, jako Janko nezbadal, — ach ale zočil on to, a pri tom tušil, čo ona myslí. Líčka jeho horely od hanby, ale predca mu dobre padlo, bo to bol prvý prípad v jeho úradovaní, kde videl, že ho ctia, a to spanilá panna. —

V tom pán Petor preriekol:

„Starká moja, mnoho si mi dala tej pečienky, no ale veď to užije pán učiteľ, kto zná, kedy sa mu dostane nečo dobrého?“

„Ďakujem mal som dost.“

Na tieto slova sa Anulka celký začervenela, a neznala v zmatku čo má robiť, akoby hľadala.

čosi, konečne vyšla z izby, na jej šťastie, lebo by bola zradila svoju nevoľu nad nešetrným chovaním sa otcovým. V tom pán Vochnický pokračoval v rozhovore:

„No pán rektor, len majte starosť na toho mojho šuhaja, aby bolo z neho voľačo. Tak sa mi zdá, že v terajšom svete bez známosti a učnosti nepríde človek k ničomu. Aj v latinke ho cvičte, bo mienime ho dať do vyšších škôl.“

„Na mne chyba nebude, a dúfam, že moja usilovnosť nezostane bez zdarného výsledku. Berem si ale voľnosť o to prosiť, aby ste i Vy podporovali výchovu; bo *daromné bude všetko moje namáhanie, ak aj domáca výchova, rodičovské naučenie a zvlášte dobrý príklad nebudú podporovať moje snahy.* Samo učenie nenie ešte výchova t. j. tvorenie razu a sľachtenie srdca. Ja mu ukážem cestu, Vy ale mu nedovoľte, aby chodil mimo nej; tak ovšem môžem sľúbiť, že bude z neho človek, a stane sa statočným udom cirkve a užitočným občanom vlasti.

S tým sa Rázny do priazne porúčal, a pán Vochnický pri všetkej svojej jednoduchosti myslel asi takto: „chlap na mieste tento pán rektor, zdá sa byť dobre podkovaným; no trochu je hore nos, ale veď ho naučí život a bieda!“ Anulka oblokom hľadela za mladíkom, a preriekla cele úprimne mamke: „Matičko! tan mladý pán učiteľ zdá sa byť driečným človekom.“

II.

Nedaleko školy stojí jednoduchá, ale úhladná budova. Tu býva od 25 rokov pán farár Michal Pokorný. Z hĺbin srdca plynú jeho kázne, prosí, napomína najmohúnejšou horlivostou, a ľud tak-

mer po každej kázni so vzdychnutím povie za ním „amen,“ a vyzná: „ach veru utešene kážu ten náš pán farár.“ Ale pán farár darmo očakáva, aby to dobré samä, ktoré on s takou ochotnosťou rozsieva, už aj ovocia prinieslo. Konečne prestal čakať a tým sa potešoval, že nieje on prvý, ani posledný, ktorý hluchým zvestuje Slovo Božie. „Vitajte u nás Pane“ zvolal, keď zazrel do domu jeho prichádzajúceho učiteľa „či nemienite utiecť od nás?“

„Ach veru nie, velebný pane, ač práve je moj osud nie ten najskvelejší, ale úfam sa budúcnosti.“

„Blahoslavený človek, majúci nádej; vo mne už aj tá vyhasla. Verte, že srdce ľudu tohoto je kameň, bo keď by len ľad bolo, by sa už dávno bolo roztopilo.“

„Pravda, že ono hrubou škrupinou zaobalené, ale akby sa predca našiel spôsob obmäkčiť ho!?“

Neverím pane, neverím; od 25-tých rokov som sta hlas volajúceho na púšti. Chrám Boží je ošárpaný, škola do hrby letí, obecný dom vyzerá sta žobrčka chalupa. Nemáme žiadneho spolku; keď predstavenstvo a ľud k voláčomu vyzývajú, mrdnú plecami a vravia: „chudobní sme“

„No pravda, chudobný je tento ľud, a na tú chudobu odvolávajú sa rodičia i vtedy, keď dietky školu meškajú. Lež môžem sa pochváliť, že už pilnejšie navštevujú, ako počiatkom roku.“

„Čo nepoviete, a či by to v skutku tak bolo?“

„Ano, velebný pane, na príklad syn Valachov, čo ma tak surove napadol, aby som jeho dietatu nerozkazoval, najpilnejšie chodí do školy.“

„Ale ozaj, ako ste ho k tomu priviedli.“

„Veľmi jednoducho. To stalo sa takto: na jeho surové nápady nedal som odvetu, ale cele po priateľsky som sa ho zpytal: Vy ste včera v meste boli? ano, odvetil on. „Čože čúť nového v meste?“

Za čas pretahoval s odvetou, bo veď v ňom všetko jedom kypälo, konečne ale obdržal chladnokrevnosť a odpovedal: „nuž to hovoria, že je vojna medzi Prúšiakom a Francúzom. Na to ja: „v tom pravdu majú, ale či znáte, čo a kde je to Prusko a Francúzsko?“

„Veru ja neznám, bo veď som nechodil do školy; ale kmotrov syn bol vojákom, a ten vypráva, že je to hýn tam za Trantariou.“ „No ten Vás ošialil! Lež poďte sem moj milý Valach k tomuto zemevidu (mappe), a hneď Vám vysvetlím. Toto je naša krajina, Uhorskó; a tuto naša osada Bohdanice. Vidte toto je tu Prusko, a toto tu Francúzsko.“ Potom som mu podrobne vyprával o jednom o druhom, a konečne doložil: práve o tomto bola reč v dnešnej školskej prednáške, a luto mi je, že Váš Ďurko nebol prítomný, znajúc, že ste v meste, a, že dačoho počujete o vojne, viem, že by ste s radosťou boli počuli volačo o tých krajinách od vášho syna. V obave, že je chorý, poslal som za ním. Ukrotený a zahaňbžený Valach poďakoval sa mi za priazeň a jeho syn od toho času nemeškal školy.

„Nuž a pravota s Marou Huba, je už ta skončená?“ Ach áno, prišla sa poďakovať za moju prísnosť, aj dárik doniesla, hovoriac: Veru ste pravdu mali pán učiteľ, že ten môj Števo dlhé prsty má, bo veď už obkrádza aj moju skrovnú pokladnicu, a tak prosím, ráčte aj potomne prísne s ním nakladať, a pri podobnom priestupku hodne ho potrestať.“

Tak sa zdá Pane, že Vy s prospechom účinkujete, ale predsa jedon z hospodárov, Peter Kubo, hromžil na Vás, že tým hláskovaním trápíte decká. No pravda, ja som ho hodne vycitil; čo sa to bude miešať do učenia?“

„To mi je nápadné, bo po tieto dni bol u mňa prosiť za odpustenie, že mi bez príčiny ublížil, lebo vraj presvedčil sa o добрote mojho vyučovania; nuž ved jeho vnuk naučil sa behom štrvt roka čítať.“

„Blahodarím Vám pane, veru prelomte ľad zatvrdlivosti a predsudkov.“

„Nechcel by som tomu ešte cele veriť. Zvlášte ale jedon clovek velmi mnoho kazí.“

„A kto je to?“

„Kto že iný, ako ten spotvorený Ďuro Šuhaj.“

„Znám ho! Ačkoľvek má len sečku pod klo-
búkom, ten by chcel zmaďarčiť nie len Bohdanice,
ale aj celú Oravu.“

„Predsa ale, velebný Pane, jestli že Vy rácite Vašou rozsiahlou múdrosťou a mohútnou oddanosťou moje snahy podporovať, a vlastne našej snahy na čelo sa postaviť, ufám sa, že všetko premôžeme.“

„Pane, už je u mňa po poludni, a veru som už zuňoval. No ale predsa, ak uvidím, že zbudí sa ľud tento, môžem Vás ujistiť, že ani moje blaho-
želanie nevystane, a že sta jednoduchý nádenník,
ani ja nezameškám spolu účinkovať.“

„Nie tak velebný Pane, ale dla vašej hodnosti, buďte Vy horlivým Pavlom, a ja budem pri boku Vašom oddaný Timotheus.“

V tom zakľopal ktosi na dvere, a na hlasné „volno,“ predstavil sa družba so zväcom. Zaryt-
movali pekne, že, ponevadž si Ondro Praslička
umienil s Marou Kudela, dla rozkazu Božieho, do
stavu manželského vstúpiť, a ponevác to bez sved-
kov stáť sa nemôže, úctive žiada Velebného Pána
i pána učiteľa, aby si nestožovali prísť do jeho
príbytku, tým viac, že „volové a dobytek zbit je,
poďte na svadbu.“ Boly časy, keď on vdačne meš-
kal s ľudom, ale od jednoho času, ako je ľud nie

tak úctivý, najmä mládež rozvierená, osoby nešetriaca, samopašná, zlorečná a opízlá, vyhybuje podobným zábavám. Pán učiteľ ale, už aj jako mladý človek, šiel za zväcom družbom na svadbu. —

III.

Svadba je u Prasličkov. Ide to tam veselo. Prečo nie? či ozaj ten z potu tvári žijúci ľud nemá sa rozveseliť? Ba áno! nevinná zábava občerstvuje telo aj sošlachtuje. Len že, Bohu žiaľ, často sa dopúšťa vyššia i nižšia vrstva ľudu prostopašnosti, a zábava stane sa zkazou a záhubou. No vidme, ako to bolo u Prasličkov. V izbe v kute je stôl, a za vrch stola sedí starejší sta predseda a správca svadby; okolo neho sedia starejší a prednejší pri skleniciach v priateľskom rozhovore. Pec je ohradená pokolením Faraonovým, tahaúcim sláčiky na stroji, o ktorom hádka vraví: *hora hučí, baran tlačí a kôň tahá*, t. j. na husľach; barbory mrmlú ako medveď; pikula piští sta nemluvniatko, a čo hudbe chýbä i umelý súzvuk, predca mrví sa mládež, ani čo by ju za dobrý peniaz najal. Najprú chlapi a mládenci sami hajdukujú do kola, a pózerajú i na pravo i na ľavo, ktorú by mali vyviest do tanca. Začne jedon, začne druhý, tretí, a čo si kam si má už každý pri boku tanečnicu. „Hej hoj, mohla svadba nebyť,“ zavola! prvý; „budme chlapani veselí, ako mucha v kyseli,“ povie druhý. A to tak ide, kýmkoľvek nezamlknú husle, pikula a barbory. „Ej bolo že by to, nuž či len takú krátku, Fferko? zahraj ďalej, dám ti groš!“ „Nože ešte ráz!“ ozývajú sa hlasy, a Ffero musí z novu zanôtiť, až z tanečníkov pôt cíckom

tečie. Tak bolo i u Prasličkov, keď družba a zväč, úctivo zaviedli pána učiteľa k vrchniemu správcovi, k starejšimu.

„Pán Boh Vás priviedol, pán učiteľ, privítal starejší.“

„Pán Boh udel pokoja a požehnanja tomuto domu,“ odvetil Rázny.

„Pán Boh uslyš!“ ozvalo sa po celom dome.

„Kde ste chlapi? hej družba, zväč! zavolať starejší, doneste víno aj pálené, pánu učiteľovi.“

„Ďakujem pán starejší, nepotrebujem, odvetil pán učiteľ, pálené nikdy neužívam, a víno len po jedle pijam.“

„Bolo že by to, zavolá jedon, žeby rectori, kántori a všelijaké tchory nepili. Nebožtik pán kmotor, bývalý učiteľ, lentedy nepil, keď ho nemal. Pán Boh ho osláv a daj mu veselé z mrtvých vstanie, to bol priateľsky človek. Bárs kedy sveril školu na mendíka, a my sme nazerali k Icikovi, že či už nezomrel.“

Učiteľ sa staväl ako by to nečul, ale si myslel: no človeče, ty si prišiel do klepca, ale drž sa statočne. Sotva stačil odpovodať: „ďakujem“ na to veľa „nech sa páči,“ až konečne starejší urobil poriadok, a pána učiteľa ku svojmu boku posadil.

„Nuž pán učiteľ, ako že ste spokojný s touto našou osadou?“ tak začal starejší vážnejší rozhovor, aby iní zamĺkli.

„Hovorí sa: pred časom nesúďte! a tak ani ja ešte nechcem vyniesť súd.“

„Ak by som Vás neobrazil, ja by som Vám povedal, ako ľud súdi o Vás.“

„Iste, že ma neobrazíte: len povedzte, možno, že aj ja v mnohom klesám, bo darmo je, ľudia sme, a k tomu som ešte mladý, neskúsený.“

„Nuž prečo že bych nepovedal, páčite sa ľudu, aj s vaším učením sú rodičia veľmi spokojení, len to jedno sa nezdá väčšej čiastke, že ste vraj nie priateľskejší.“ —

„No to mi je ľúto, a to tým viac, že sa snažím ku každému byť priateľivým a úctivým.“

„Nie to, pán učiteľ, nie to, ale že sa odťahujete od ľudu, nenavštevujete kršteniny, kary, zabíjačky, kde by sme sa pri pohárikoch zabavili. Pán Boh osláv nebožtíka pána rektora, ver že sme sa veľa ráz chutne nasmiali s nimi. Oni to hneď zanôtli, a taký dobrý rozum mali, že len tak ty piesne a melodie sypali. Boli sm. raz u švagra na Ďura. Bolo dobré víno, sklenica šla za sklenicou. No keď sme už boli dobre zahananí, začne pán rektor: sem sa okolo mňa, zaspievame novú pieseň, a hneď začali:

Náš Ďord gazda, dobrý gazda,

Dobré víno máva,

Zo starého, tak dobrého

Nech nám hojne dáva.

No, bolo že smiechu, do rána sme pri tej nôté pili.“

„Odpustte pán starejší, učiteľ má o mnoho vznešenejšiu úlohu, lež zábavy a pijatiky. Ja z mojej strany nemám k tomu ani stihu, lebo večer pripravám sa k tomu, čo na druhý deň deťom predkladať mám.“

„Ale,“ zavola divokým rykom, ten už spomenutý Kmotor bývalého učiteľa, „Dajte pokoj pánu učiteľovi, veď teraz nerobia valedikáciu. Strngnime si pán učiteľ a zaspievajme si dajednu z tých našich.“ A začne vypitým hlasom dáku oplzlú pieseň.

Janko Rázny sa začervenal staby karmazín a šlachetným hnevom oslovil spievajúceho: „Jestli

ma takto chcete zabávať, tak sa poďakujem za vašu pohostinnosť a na skutku odstránim sa. Ale čo bych aj nebol ja prítomný, či nevidíte tu v izbe nevinné dietky, spanilú mládež; či nepoznáte, že takéto oplzlosti otrávia ich dobré mravy, a jedno neslušné slovo môže ich na veky nešťastnými urobiť?“

Bolo to vystúpenie neočakávané, lebo veď sa jim ani nesnívalo, žeby učiteľ tak rázne a mravne pokračoval. No niektorí, najmä dospelejší, potom prítomní rodičia hlavou kývali a odobrovali; spevák ale, ako pes, ktorého gazda napadne, mrmlajúc odišiel. Starejší pak prosiac učiteľa za odpustenie riekol:

„Neberte to tak prísne pane, sme na svadbe, a tu musíme veľa prepáčiť.“

„Divím sa vám, pán starejší, že vy to tak naľahko berete; či neznáte, že čo koľvek robíme, všetko ku cti a ku sláve Božej činiť máme. Ani v zábavách nemáme zohyzdiť ľudskosť, poškrňovať srdce, zvlášte ale zlý príklad dávať mládeži a dieťkam.“

V tom sa svadobníci, bo práve po tanci bolo, na chvíľku po dvore rozišli, lež o krátky čas všetko hľadelo na oblohu nebeskú. Bol to teplý, tichý večer, hviezdy sa až iskrily od blesku, mesiac ale, ktorý sa len pred chvíľkou jasne ligotal, dostával čiernu obrúčku, a to voždy väčšiu a väčšiu. „Ale ľudia páčte, čo je to?“ „Nuž čožeby bolo; zatmenie mesiaca.“ „No beda novomanželom! tak sa zatmie aj ich blaho!“ takto hovorily pôverčivé ženičky, a rozhovor tento prešiel aj do izby. Všetko hľadelo na Rázneho, ako čoby ho očima vyzývali: no povedz nám čo to? a čo to má znamenať?

„Ľudkovia, preriekol konečne, vidím, že sú medzi vami, ktorí neznajú si vysvetliť tento pekny úkaz prírody, lež vidím tu prítomných aj niekto-

rých z mojich žiakov, tí Vám to vysvetlia. Jožko sem sa, povedz že pekne, čo je to zatmenie mesiaca? Bystrý šuhaj plynne vysvetlil, že zem naša koluje okolo slnca, a mesiac okolo zeme, a že tento dostáva svetlo tiež od slnca; keď ale naša zem padne medzi slnce a mesiac, tak jej tóna ukazuje sa na mesiaci, a že to je zátmenie mesiaca. Pán učiteľ predložil chlapcovi aj viac otázok, na príklad: či z takého zatmenia mesiaca môžu sa vysvetlovať: vojna, hlad, mor, nešťastie a t. d.? Pravda, Jožko odvetil že nie! — Celý svadobný huf stál kolo Rázneho a s podivením načúval chlapcovi vypravujúcemu. Konečne s obyčajnou svojou nadšenosťou preriekol asi takto:

„Vidíte, moji milí, jak pekne je to, keď aj obecný ľud chápa takéto veci, a poznáva aspoň z čiastky nevystižiteľnú moc Božiu! A predsa sú takí zaslepení rodičia, ktorí nechcú do školy poslať svoje dieťky alebo ich neriadne, za pár mesiacov, len tak na oko posielajú. Povedzte: či je to nie hriech? Či takí rodičia neusmrcujú ten veľký, nám od Boha daný poklad, nesmrtnú dušu, a vznešené dary ducha. — Lež na svadbe sme, hore sa mládež do tanca. Raduj sa mládež v mladosti svojej, ale poctive; nech ťa obyeseluje srdce tvoje vo dňoch mladosti tvojej, a choď po cestách srdca svojho, a dľa žiadosti očí svojich, lež vedz, že ťa s tým so všetkým privede Boh na súd. Toto hovorí písmo, to nasledujte, môžete sa kratochvílit.“

No ale aj dali sa do tanca, dupali nohama zvrátili švarné devy, pri tom spievali až do rána bieleho; ale celú noc nebolo počuť ohydného slova, a nebolo vidieť nestydatých posúňkov. Rázny sa ešte zameškal za chvíľu so staršími v priateľskom rozhovore, konečne zaželal všetkým dobrú noc a šiel do svojho bytu na odpočinok. — Spal chutne,

prítom ale snívalo sa mu, že on sám držal svadbu s Anulkou Vochnickou v novo vystavenej škole.

IV.

Osáda Bohdanice mala jedného osobytného muža v osobe *Đura Šuhaj*. Človek to jednoduchý, ale ako sa hovorí, s veľkou papulou. Kdekoľvek sa držala porada, on tam bol prítomný, a uchováj Boh, že by on nerečnil. Všetko vedel; aspoň to tak myslel o sebe, že všetko vie. Boly časy, že ľud mnoho dal na jeho reči, ale časom spoznali pri ňom: že není všetko zlato, čo sa blyští. Dobre bude obzpať sa s týmto človekom. Bol on rodom roľník, ale povedzme si pravdu, smrdela mu robota. Keď jeho bratia potili sa pri kose a motyke, on hľadal príčinu, ako utiahnuť sa do chládku.

Vhod mu práve vtedy vypuknúvšia vojna poskytla, aby sa stal vojacom. Darilo sa mu na tolko, že dostal šaržu (úrad) strážmeštera. No ktože nosil vyššie nos nad *Đura Šuhaja*? žiaden! Po nešťastnej tej válke, stal sa náš *Šuhaj* zase roľníkom, ale dľaň ho svrbela; keď načim bolo chýtať kosu, a tak oddal sa kupčeniu, a svoj skromný majetok oddal svojmu spoločníkovi. Veľkú váhu kládol na maďarčinu, ktorú síce dost ľahodne lámal, ale predca použil každú príležitosť k vystatovaniu sa, že on po maďarsky mondokuje sta ten debrecinčan. Táto jeho slabosť spôsobila mu vážnosť pred tými páni, ktorí veria, aspoň ukazujú sa veriť, že naša krajina len tak môže prekvitať, ak sa všetci zmaďarčíme. Pred páni, ktorí osvetu a vzdelanosť hľadajú len v známosti maďarskej reči, a ktorí to zastávajú; aby sa 20, 30 tisíc duší v stolici naučilo jinému jazyku niekoľkým úradníkom k vôli. No

kedykoľvek táto strana robila pohyby, kedykoľvek k akým takým výhodám prišla, nášmu Ďurovi Šuhaj otvorilo sa pole činnosti. On zastupoval v Bohdaniciach takých „vlastencov.“ To slovo „éljen“ trčalo mu z úst na tolko, že prihodilo sa mu v kostole, keď pán farár skončil kázeň, že zadumený Šuhaj zvolal hlasite: „éljen,“ nie k malému smiechu farníkov. — Hus do piva viac rozumie sa, nežli on do politiky, ale predseda rozhadzoval sa proti Nemcom, Románom, Srbom a Slovákum, ktorých len „panšlávami“ nazýval.

Vzdor tomu, že sa jím náhlady nesrovnávaly, pán učiteľ voždy vítaný bol u Šuhajov, kedykoľvek ich navštívil, bo tento mal dcéru Zuzku, ktorá odšmarila jednoduché roľnícke rúcho, a v tom sebeklamе žila, že ona môže byť aj paňou učiteľkou. Zuzka bola dievka úhladná síce, ale darmo je, s rúchom neprivlastní si nikto ducha a rázu. Pri všetkom tom, že sa maľa okolo Janka, že sa mu s úľubou usmievala, neznala si ho získať. Predsa ale myslela si asi takto: Pán učiteľ je zalubený do Vochnických dcéry, ale mu tam zuby na prázdno klepnú, a potom? potom dobrá bude aj Šuhajova Zuzka. Ale sa v tom klamala, a to veľmi? —

Bolo to v nedelu po poľudní, keď Janko Rázný zaklopal na dvere. Ozvalo sa nie: „volno,“ ale „szabad.“ Ďuro Šuhaj úctive privítal pána učiteľa, posadil ho na pohôvku, a takmer prvé slovo jeho bolo:

„Zuzka dones vína a poháre.“

Zuzka v kročila do izby, dosť nemotórne, predstavila sa, a celou slovenskou výmluvou riekla: „alászolgaja.“ „Pán Boh s nami“ odvetil pán učiteľ. Zuzka začervenela sa a čudovala sa tomu, že človek v pánskom obleku, pozdravuje sa po slovensky, bo ved dla mienky jej otca, slovenčina je len pre

sluhov a pre sprostých sedliakov. Nebola by to mlčaním pominula, keby ju tá nádeja nebola hatila, že veď môže byť pani učiteľkou. Dľa rozkazu otcovho poháre vyumívala a povitierala, a spolu s vínom predložila. Domový pán nalieval a pána učiteľa srdečne ponúkajúce začal rozhovor:

„Nuž veru tak, pán učiteľ, naše vlastenecké veci vzaly dobry obrat. Tu bol Józko — pod týmto rozumel bývalého vyslanca okresu Bohdanického, ktorého on obyčajne len krstným menom nazýval, na dosvedčenie toho, že je s ním v priateľskom pomere a že je on aj s páni za dobre — ako hovorím tu bol Józko a vypravoval, že Nemcom zle idú kolesá, a že v krátky čas Mađari obdržia svoje práva.“

„Ale snad nie len Mađari, lež všeci občania Uhorska“ poznamenal Rázny.

Rozpriadol sa medzi nimi politický rozhovor, a bolo by sa pokračovalo i ďalej v tomto rozhovore, lež Zuzka Šuhajova viacraz bola v kročila do izby, hneď toto, hneď zas iné riadiť. Bolo to návěstie, aby otec a pán učiteľ iný smer dali reči. Akčolvek súhlasila s otcom, predsa by tak rada bola riekla: čo Vás tam po mađarskom vlastenectve, prerečte Vy pánu učiteľovi zo života manželského. Šuhaj akoby ju bol rozumel, nalial do pohárov, ponúkal a začal:

„Pane učiteľu, dajme pokoj politike. Vy zostanete pri svojom a ja tiež pri svojom; ale, prosím, ak že by nebolo k ublíženiu, či nemienite vstúpiť do stavu manželského? veru si želá celá obec vidieť Vás ženatého.“

„To je ťažká otázka, ja neobchodne mienim sa oženiť, ale tak sa mi zdá, že ešte neprišla hodina moja.“

„To veru! a prečo žeby nebola prišla?“

„U mňa je to ten najdôležitejší krok života, zvlášte v tom ohľade, že s kým zaviazaf slub de-
životnej vernosti.“

„Daj si mi Bože! devôk dost na svete, keď
nie táto, nuž druhá. Moj nebožtik otec vypýtal mi
ženu, ktorú som ani neznal; bo tá, ktorú som si
sám vyvolil, vydala sa za iného.“

„Možno, ale moje náhlady s tým nesúhlasia.
Ostatne pán Šuhaj dajme i tomuto pokoj, je to
otázka citlivá.“

Šuhaj nedal pokoja, dotierave narádzal hneď
jednu hneď druhú, a Rázny dobre znal kam to
smeruje; že mu Zuzku natiskajú. A tak zrovna,
ale vážne odvetil, že v tejto otázke nebude sa
s nikým radit, najmä ale so Šuhajom nie. Bol to
olej na oheň. Šuhaj hrozil pomstu vo srdci svojom.
Zuzka, ktorá za dvermi načúvala, stála ako oba-
rená, až potom odbehla do komory vyplakať sa do
dobrej vôle, a Janko Rázny s úctivou poklonou
vyšiel z domu.

V.

Nie je sviatok, ani nedela, a predsa ľud zvlášte
malé pokolenie Bohdaníc vo sviatočnom odevě sa
zjavuje na uliciach. Čo to má znamenať? Nuž ve-
ru to má byt školská skúška, ktorú Janko Rázny
mal skladat so školskou mládežou. Neidem po
drobne opisovať, čomu sa učily dietky; ale za to
mám, že je každý presvedčený o skvelom výsledku.
Lebo kde sa spôsobilosť s pilnosťou sduží, tam
sa výučba neomilne darit musí.

Že tomu vskutku tak bolo, o tom vydávaly
svedectvo radostné slzy v očiach rodičov. Po zkúške
shromáždilo sa predstavenstvo, aby dľa starodávneho

zvyku zasadlo k priateľským hodom. Pán farár síce horlil proti tomu, ale predstavenstvo neustúpilo. Pravda, mohlo by sa mnoho rieci proti takýmto hostinkám, bo sú to zbytočné trovy, a často poskytnú príležitosť k výstupkom. Z druhej ale strany ľud sa pri podobných prípadoch, keď sa dobre použijú, i poučí, vzdelá, a oduševní, a vyznajme si pravdu, pri takýchto príležitostiach sme obyčajne veľkodušnejší. — No vidzme že, čo sa tam stalo na tento čas! — Prikrytý stôl, ako náhle jedlo naň doniesli, nezostal bez stolujúcich. Pán farár Pokorný s pánom kmotrom Vochničkým, sta s miestnym škôldozorcom, zaujali prednie miesto, potom si posadali pekným radom cirkevní a obecní hodnostári: richtár, kurator a prednejší z farníkov. Tam vidíme aj Šuhaja s hodným peneváčom, to jest so sadlom; zvonár, kostolník, ochotne posluhujú jedlom i vínom. Pri takejto príležitosti sú oni veľmi ochotní služobníci. Po krátkej dobe, keď už vínečko ústa otvára, vystúpil pán richtár. Fúzy si vykrútil, ližičkou na tanier uderil, na znak toho, že rečníť mieni, a začal takto: „málo, málo, prosím za slovo! Slavné shromaždenie! zostaral som sa, mnoho som skúsil, ale musím vyznať, čo som dnes videl a počul, to som u nás nikdy nevidel a nečul! No darmo je, páni moji, náš pán učiteľ je výborný učiteľ, a my by sme sa dokázali nevďačnými, ak by sme to neuznali. Ja jako jednoduchý roľník tak myslím, že v mene všetkých môžem mu za jeho ustávanie ďakovať, a tomu želať, aby ho ten Všemohúci za veľa rokov živil ráčil!“ „Ať žije, na zdar!“ zavznelo zo všetkých strán. — Lež nech že to slniečko akokoľvek krásne svieti, predsa tu i tam znikne obláčok na oblohe, a aj v tej najčistejšej pšenici najdeš kúkol; tak bolo aj tu, bo Duro Šuhaj nenahal slova na mieste. V tej nádeji, že

Vochnický, sta zemän a pozemkár, tak tiež miestny pán farár, ktorý si vo všetkom mierne počínal, budú na jeho strane, chytil sa slova a začal:

„Nechcém obrazit pána učiteľa, ale veru z tej maďarčiny málo bolo, a my by sme si želali, aby naše deti v tejto reči boli zbehlé.“ No bolo že hluku a kriku! „Čo chcete s tým? Učil ich tomu, čo a jako mu od vrchnosti naloženo!“ Dost na tom, že Šuhajovi začalo teplo byť, a keby pán farár nebol horlivcov, miernil, kto zná, či by rečník nebol musel s dlhým nosom odstrániť sa. Ale zdravice vzaly druhý smer, keď sa spomenulo, ako radi navštevujú deti školu, ako sa zveladil počet žiakov. Len jedno nepripomenuli, čo Rázného srdce tlačilo sta mlynský kameň. Konečne sám stal a riekol asi takto: „Ctené predstavenstvo, milí bratia! Prádo všetkým držím za svätu povinnosť, vyjaviť, že srdečne ďakujem za všeobecné blahoželanie. No aj pán Šuhaj uzná časom, že veru ľudových škôl účelnenie a nemá byť odrodilstvo, ale predovšetkým jedného každého vzdelat v tej reči, s ktorou sa z Božej milosti zrodil. Lež odpustite, že túto príležitosť použijem, a všetkých pozornosť obrátim na jednu okolnosť. Zpytujem sa, čo je táto miestnosť? hľadte na tie hrady, ktoré sú podopreté, aby celá budova do hromady neupadla; hľadte na tie diery, ktoré oblokom menujeme; hľadte na tie steny, ktoré by sa zrútily, keby ich vakovka spolu nedržala; hľadte na tento chatrný priestor, kde sto čerstvých a života plných dietok stisnúť sa musí! A keď ste všetko toto dobre prezreli, či nemusíte to s hanbou vyznať, že je to vaša škola, do ktorej ten od Boha Vám šverený, najvzáctnejší poklad, Vaše dietky, posielate, aby sa cvičily vo známosti Božskej a v liternom umení! A tak s úctou vyzývam ctené predstavenstvo, aby uznalo

za svoju najsvätejšiu povinnosť postarať sa o príhodnejšiu miestnosť, a to tým viac, že z milosti Boha počet žiakov rozmnožuje sa z roka na rok. Ja teda pripíjam novej škole na ždar; a činiteľom na slávu!“

Dojala prítomných táto reč, a kývajúc hlavami, prisviedčali. Tu Šuhaj chtiac odobriť predošlý posmech, poznamenal, že chudobný je ľud. Ale dobre odvetil pán farár, že kde je reč o duchovnom a mravnom, tam hmota spomínať sa nemá, lebo čo je platné človeku, čo by všetok svet získal a dušu svoju ztratil? konečne rozhodnúť vec pán Vochnický, hovoriac: „Potrebné drevo ja dám, a na takto rok, budeme mať novú školu!“ „Tak je, tak je!“ ozvalo sa zo všetkých strán, a hneď začali sa podpisovať so zdarným výsledkom. — Rozhovor trval i ďalej, lež Janko Rázny porúchal sa do priazni, a pospiechal do Vochnického domu, aby mladého pána v určitý čas učiť mohol.

VI.

V dome pána Vochnického stal sa veľký obrat. Julo pod rukou Rázneho prospieval nie len vekom, ale aj múdrosťou; on bystrý rozum chlapcov pilne vyvíňoval, ale pri tom aj srdce šlachtil. Nie je to dosť len učiť a učiť, shromažďovať známosti, brúsiť pamäť. Dobrý vychovavateľ účinkuje i na mravy na spôsob zmysľania; a na rás. — To uznali aj u Vochnických, že pán učiteľ v tomto smere pokračuje, a to mu vyzískalo nie malú vážnosť. Krom toho jeho skromné a príjemné chovanie sa, jeho vlúdne a vtipné obcovanie, učinilo ho veľmi obľúbeným. Pri tom stál sa povestným človekom, bo písal o výchove články duchaplné, ktoré vedecké

časopisy s radostou prijímaly a verejnosti sdelovaly. Často bol pozvaný k obedu, zvlášte keď dorazili hostia. To naskytlo príležitosť Ráznemu obznámiť sa s páni rozličného stavu, ktorí s ním radi obcovali, a ním poučení boli, čo a jako by sa dalo konať za zdokonalenie ľudových škôl. No pravda, že on už teraz väčšiej požíval vážnosti, ako keď sme ho prvýraz videli u Vochnických pri obede. Neposadili ho na koniec stola, ale ku boku domácej panej; nepoložili k jeho tanieru cínovú ližičku, lež striebornú; nepredložili mu čeladnie víno, ale pil s pánom; a keď pán vysokourodený prišiel do dobrej vôle, tak chtiac nechtiac musel si s ním i štrngat. Slovom považovali ho za priateľa a člena rodiny. A to veru aj tak má byť s dobrým učiteľom, lebo po rodičoch on zasluhuje najväčšiej úcty a vážnosti. Jeden veľaslavný panovník si veľmi vážil svojho bývalého učiteľa a hovorieval: telesní rodičovia dali mi telesný život, ale učiteľ dal mi duchovný a mravný život. Ale čo že Anulka, dcéra to pána Vochnického? To sme už povedali, že ona bola prvá, ktorá si vážila Rázneho; ona ho lutovala, keď sa k nemu nešetrne chovali. ona bola riekla matke: „ten mladý pán učiteľ zdá sa byť driečnym človekom.“ Citlivé a šlachetné srdce bieleho pohlavia máva obyčajne súcit k nevinne potlačeným a k opovrženým. Jestli by v jej rodičovskom dome nebola bývala svedkom toho prvého zneuctenia, možno že by voždy bola zostala k nemu ľahostajnou; ale vidiac pekné vlastnosti Rázneho, a vidiac to opovrženie, vzbudily sa v jej srdci tie útle tajné city. A tá iskra citov sa tým silnejšie rozmáhala, čím ctihodnejší dokázal sa byť mladý pán učiteľ. Z jeho strany ale prirodzené bolo, že i v ňom vznikol súcit. Anulka a Rázny ani sami néznali, ako zrodil sa

v nich ten cit, ktorý láskou menujeme. Jeho všedenná návšteva bola olej na oheň. Oba cítili tajnú, čarovnú rozkoš, keď jeden druhého videli, keď jeden k druhému v blízkosť sa dostali. Ale ani ona ani on nemali toľko smelosti, jeden druhému si to vyznať.

Ako sme videli, Rázny opustil hody a šiel do Vochnických, aby mladého pána učil. Ale k jeho nemalému prekvapeniu Jula nenašiel doma. Pani Vochnická použila príležitosti. V tej mienke, že sa verejná skúška drží, a že pán učiteľ nepríjde, rozkázala zapriahnuť a urobila s Julom výlet. Starý pán zostal na pohár vína pri spomenutých hodoch, a tak len sama Anulka bola doma. Prekvapení boli oba. Aj sa tešili tomu, že sú sami, ale aj istá bázeň zaujala ich vnútornosti. Čo počať? aký smer dať rozhovoru? až konečne Anulka začala:

„Či ste spokojní s obecenstvom, ktoré prítomné bolo pri skúškach?“

„Ach áno, zvláste ale vaša prítomnosť, ctená paničko, prekvapila ma!“

„A tak milšie by Vám bolo bývalo, jestli som ja nie prítomná?“

„Uchovaj Hospodin! Veď by som si želal, že by ste prítomná boli pri každej prednáške; lebo krom toho voždy mi je pred očima vaša postava!“

„Ako to ráčite rozumieť? moja postava!? tomu ja nerozumiem!“

„Ale rozumiem ja, drahocenná paničko! Oj, dávno som si to želal, sdeliť Vám paničko, že kdekoľvek sa obrátim, všade vidím moj pravovzor vo vás, že všade mi na myslí taniete!“

„Dajme tomu pokoj, pane Rázny, bo vaše slová dotknú sa citov, ktoré za svätejšie držím, lež aby som ich zradila!“

„Dobre; dajme tomu pokoj! Lež, či mi ráčite poskytnúť iskričku nádeje, že o tom môže byť ešte medzi nami rozhovor?“

„Ach to len Všemohúci zná!“

„Nech mi bude voľno ufať sa, že vy paničko pri rozhodnej otázke priaznive ráčite hlasovať.“

„Boh zná, bo v tejto otázke rodičia rozhodujú!“

„Znám. Ale jestliby veľactení páni rodičia nič nemali proti tomu, či zo stránky Vašej Milosti môžem mať nádeje?“

„Oh, pane Rázny, verte, že je to veľmi ťažká záhada.“

„Uznám! lež túže rozlúštiť bude mojou úlohou. Ja len žiadam Vaše milosti plné slovo!“

„Ja — ja — spolieham sa na Hospodina.“

V tom vstúpil do izby pán Vochnický a priateľsky podal pravicu Ráznemu, cele dôverne vypravoval mu, čo uzavrelo sa, že postaviť sa má nová škola; čo a ako zmyšľali o tom niektorí, ale jeho rozhodné slovo zacpalo ústa nemúdrym. Po krátkom rozhovore odstránil sa s príslušnou poklonou pán učiteľ. Po jeho odchode preriekol otec dcérke:

„Anulko, ja som sa v istom rozpaku našiel, keď som do domu prišiel!“

„Z čoho to zavierate, milý otče?“

„Z čoho? tvoje oči ohnive, hladely, tvár sa začervenala; a mne sa všetko tak zdá, že vy akýsi tajomný sväzok máte medzi sebou.“

„Ach dnes sme sa po prvýraz shovárali v samotnosti.“

„A čo ti riekol Rázny?“

„Že ma voždy pred sebou vidí.“

„A ty čo si mu riekla na to?“

„Nuž to, že ja tomu nerozumiem.“

„A on, ako to vysvetlil?“
„Neznám, ale tak sa mi zdá, že nehnevá sa na mňa!“

„Alebo, že je zalúbený do teba!“

„Možno, drahý tatinko, ale veru ja ani sama neviem, čo sme pohovorili.“

„Milá dcéro! toho sa zriecť musíš! Darmo je, ty si zo šľachtického rodu, a on roľníkov syn; a čože je jeho postavenie? biedny učiteľ, nič viac!“

„Ale, tatinko, jeho chovanie a vzdelanie je šľachetné.“

„To nenie dost pred obecným ľudom; tým by si zatónila celý rod, a škodila bratovej budúcnosti.“

Anulka mlčala, vzdor tomu, že jej to neišlo do hlavy, prečo žeby zemanská dievka nemohla sa vydať za nezemana, ale pomyslela si pri tom: staň sa vôľa Božia.

VII.

Hej, huj veselo! A prečo že by sme boli veselo? Nuž a či neviete bračekovci, že nastala sloboda? nuž choď do krčmy, a dajú ti bez groší piť; choď k Ďurovi Šuhajovi, a zaleje ta vínom. Do hroma, a to veru tak! nastáva volba krajinských vyslancov, nuž napájajú ľudí, aby urobili z nich dobrých vlastencov a múdrych občanov. Lež vidme, čo sa robí v Bohdaniciach. Nutno nám pripomenúť, že spomenutá obec na toho hlasovávala, kto najviac piť dával, a že vodcom a náčelníkom opojených voždy bol Ďuro Šuhaj. Keď hlavné korteši počtovali kortešov, najdôležitejšia otázka bola, či majú dostatočného vína a páleného pre páňov sedliakov Bohdanických, ako ich pošmešne nazývali práve tí, ktorým sa dali za nosom vodiť. Tak tomu

bolo aj na tento čas! Ohromné zástavy vyvesili na všetkých krémách, no rozumie sa aj u Šuhaja s nápisom: „éljen Korpási.“ Hudci chodili po dedine, pred nimi vyskakovali k tomu vyzvaní korhelia, a kedytedy zanôtili kortešskú pieseň:

„Kukalá kukučka na panskom salaši,
Bude nám vyslancom pán Jozef Korpási,
Ako že, sa volá ten pán fický nicky,
Nebude vyslancom ten hrdý Vochnický.“

Lež o! Bože! aký obrat v Bohdanicích — Vína, páleného na dostač, ale niet korhelov, ktorí keď nemôžu lepšieho urobiť ku dobrobytu vlasti a dobrobytu obecného ľudu, aspoň napijú sa ako dúha. Pán Ficúri, stoličný pisár a na ten čas hlavný korteš zo stránky Korpásiho, napadne Šuhaja: Čo je to pane? či Bohdanice zaprely vieru svojich otcov? Šuhaj dobre tušil, čo je príčina všetkého, ale niže svojej hodnosti držal vyznať, že veru iný duch panuje v Bohdanicích.

„Prosím pána urodzeného — ináč ho len „barátom“ menoval, ale cítil, že sa nemôže rozhadzovať následkom nepodareného výsledku — prosím úctive, asnáď by dobre bolo, shromaždenie ľudu zadržať, a jím vysvetliť, že my chceme dane umenšiť, ľud povýšiť, slovom: nasľubovať, čo slina na jazyk prinese; už potom, či splní sa dačo, či nie, to všetko jedno, nech len zvíťazíme.“

Pán Ficúri aj k tomu privolil, bo veď aj jeho česť bola na vážku položená. Ostatne česť ako česť, ale nádejný úrad! Jestli Korpási zvíťazí, ako že dva krát dva štyry, tak jisté je, že on bude služným. A prečo nie?! V terajšom svete aj z nedoukov vôľia služných, nech len odprisahá svoj rod, a má kolko tolko známostí v politických figľach. — Myšlienka sa hneď uskutočnila. Obecný bubeník za dobrý groš pochodil obec; pod jeho rukou ozý-

valo sa: bum, bum, bum a potom postavil sa vážne a celým hrtanom volal: „dáva sa na známosť pánom hospodárom, že dnes vo veľkej krčme bude rečníť pán Korpáši a sľubovať čo on na krajinskom sueme vykoná.“ Potom len tak posmešne poznámenal: sľuby sa sľubujú a blázni sa radujú. Lež počul to ľud a smial sa z hlbín srdca poznámke vtipného bubeníka. Pán Ficúri sa medzi tým k rečníeniu pripravoval a vyrozumel od jedného i druhého, zvláste od krčmára, že veru vliv na ľud má p. učiteľ. Bol on to aj krem toho dopyčul, že učiteľ Bohdanický — je smerodajným, a že vyzískal si všeobecnú úctu a oddanosť. No ale, myslel on: veď ja tomu dám!

Pokiaľ sa to klúlo, vo škole shromaždil sa ľud, aby sa v prítomnosti Rázneho poradil, ako sa má chovať pri nastávajúcej voľbe. Nenastrojil to pán učiteľ, nepovolal on žiadneho, ale takrečeno prirodzeným pudom hrnúli sa k nemu šlachetnejší z ľudu, lebo dôvera k nemu riasla zo dňa na deň; jeden každý uznal, že on ľudu a pre ľud žije, že on kroz vzdelávanie ľudu chce ho povýšiť, chce ho hmotne duševne a mrávne spôsobnejším a hmotnejším učiť. Šťasný, to ľud, ktorý pozná svojich duchovných priateľov, lež nielen pozná, ale s celou oddanosťou ich nasleduje. Tak to bolo v Bohdaniciach na ten čas, bo ako sme spomenuli, sišiel sa ľud vo škole, aby si vyznačil cestu, ktorou kráčať bude pri voľbe krajinského vyslanca.

Keď sa takto sišli, povolali pána učiteľa do svojho kruhu, a požiadali ho, aby ich poučil o veci. Pán Rázny nemeškal medzi nich vstúpiť, a preriekol asi takto: „Bratia moji! teší ma to, že sa poradiť mienite v tejto veľadôležitej záležitosti, lež vedzte, že sme vo škole, a to v cirkevnej škole, ktorej dozorcóm je pán farár, ale aj ináče on je

naším pastierom, bez jeho vedomia nedržme porady.“

„Pravdu máte, ozval sa pán richtár, veru náš pán zaslúži, aby on bol naším vodcom. Pravda sú už pristary, ale u starých skúsenosť a dobrá rada.“

Povolali teda i pána farára, a on bez meškania súčasťnil sa v porade svojich farníkov. Na jeho vyzvanie prevzal slovo učiteľ a rečnil takto:

„To neidem vysvetlovať, čo je krajinský snem, predpokladám, že to znajú všetci prítomní, podobne aj to, jak to dôležitá vec, voliť krajinského vyslanca; bo on rozhoduje nad stavom celej krajiny i jednotlivých. On hlasuje na zväčšenie alebo umenšenie dane. On tvorí krajinské zákony, on môže dať zákonom smer mravný a nemravný, cirkevní i necirkevní. Ako hovorím, o tomto nechcem šíriť slová, nedopustí to krátkosť času; a tak len stručne pripomenem terajšie polozenie politických stránok menovite ale voľbu, nás najbližšie sa týkajúcu. Dvaja páni sú nám odporúčaní, pán Vochnický, synovec to nášho dobre zaslúžilého pána Petra Vochnického, a pána Korpásiho. Musím vyznať pravdu, že dla môjho skromného presvedčenia želať by som si muža rázneho, zasadzujúceho sa za pravdu, vieru, a vlast, lebo len taký noší vo svojom srdci blaho obecného ľudu. Kto neverný je Bohu a cirkvi, ten nemôže byť verným panovníkovi, vlasti a ľudu, ten len svoj vlastní úžitok hľadá!“

„Tak je, pravdu máte“ zvolal Praslička, a na to celý krdel riekol: „tak je, pravdu máte.“

„Tak je, bratia moji, pokračoval Rázny, lež bohužiaľ, my samostatne vystúpiť nemôžeme, lebo osihotení stojíme. Nepozostáva nám nič iného, ako pripojiť sa ku spomenutej jednej, lebo druhej stránke, aby sme urobili prietrž väčšiemu zlému. Pán Korpási neučinil dosiaľ nič za dobro ľudu, a spo-

lieha sa len na sudy; rozhadzuje sa, pleští, kričí, slubuje zlaté zámky, aby tým spôsobom prišiel k svojmu cieľu a tak si urobil rebrík k masnému úradu. No pán Vochnický je muž vzdelaný, a spravodlivo smýšľa. Ja teda tak myslím, keď už nemôžeme voliť muža nám cele oddaného, pripojme sa ku stránke pána Vochnického.“

„Súhlasím s pánom učiteľom, priložil p. farár. Darmo je, vyznať musíme, že veru náš p. Vochnický má i zásluhy pri cirkvi, a obci, a tým skutkom, ak že si jeho synovca vyvolíme za vyslanca, dokážeme cit vďačnosti a uznalosti. Pravda, že v každej otázke nemôžeme byť spokojní ani s pánom Vochnickým, lež lepší je len lepší. Ešte jedno pripomenúť chcem. Milí priatelia! Chráňte sa toho, kto vás napája. Môže pán Korpáši akokoľvek horliť za ľud a za všeobecné dobro, akonáhle si chce utvoriť stránku s opojnými nápoji, jedonkaždý statočný muž bude sa ho chrániť, ako ohňa, lebo:

Beda, bratia, tej kresťanskej duši
Ktorú opojný nápoj ohluší!“

„Na zdar! nech žije náš vyslanec pán Vochnický!“

„Ale prosím, preriekol Valach, veď bubeník vyzýval hospodárov, aby sa vo veľkej krčme sišli, že vraj pán Korpáši majú reč držať, nuž či máme ta ist, či nie?“

„Prečo nie?! odvetil pán učiteľ, tým sa nezaviazeme hlasovať za neho. Vypočúvajme ho, mne sa ale zdá, že on sám sotvá bude tam rečniť, bo k tomu nebol kroz voličov vyzvaný, a takú dotieravosť nemožno o ňom ani predpokladať. Pri tom všetkom môžeme sa tá do hromady všetci ustanoviť, len o to prosím, chovajme sa mierne a nezavdajme my príležitosť k neriadom!“

„Poďme, poďme! pri tom nech žije Vochnický!“ znelo zo všetkých strán. Valil sa krđel ľudu, ako čaty do boja, k veľkej krčme. —

No ale vidzme, ako sa pripravala tá protivná strana. Malý bol počet privržencov pána Fičúra, od ktorého nikdy neodstúpil Ďuro Šuhaj s veľkou fajkou z morskej peny (tajtička). Í tou chcel dokázať, že on u pánov vo veľkej vážnosti stojí. Tu i tu aj po maďarsky mondokoval bezo všetkej príčiny, lebo je to vraj reč vzdelaných a bez nej niet vzdelania. No človeče, môžeš ty aj ptačej reči rozumieť, ak sa len na to opieraš, nuž si veľmi ďaleko od vzdelanosti. Ver mi bratku, že jednoduchý roľník abo remeselník môže sa vzdelat len vo svojom materinskom jazyku, lebo je to nemožno, aby si inú reč na tolko osvojil, aby v nej s lepším prospechom mohol spisy čítať, ako vo svojej vlastnej. — Nuž ver Šuhaj obtieral sa o pánika, pravda kedy tedy išiel medzi ľud, a nahováral jedného i druhého, aby volali: *éljen Korpási.*“ Neišlo to ale, vzdor tomu, že Širbik, Ratko a Keňvesi celým hrdlom kričali: „éljen.“ —

Pán Fičúri medzi tým premýšľal o tom, čo bude rečníť. Chôdil sem i tam. Vše si fúzy vykrúcal, lež len to nešlo, a tak sa mu zdalo, že ver motovidlom strelí. „Potvora ten učiteľ!“ mrmlal medzi zubami. „Nemôžem prísť na stopu ničomu. Všetky osoby, čo vo zlom chyre stoja, som uplatil, a predsa, kde nič tu nič! všetko s najväčšou úctou hovorí o ňom. Pravda, všetci tvrdia, že je slovensko uhorským vlastencom. Tým ho napadnem! Lež čo že to stojí!? Krom Šuhaja a Šibala niet v celej obci zrádcov!“ — V tom sa hrnúť nával ľudu počúvať rečníka. „Éljen Korpási“ volali v krčme hodujúci. Ale ohlas žiaden, kde nič, tu nič. — Hostínsky vykotúľal jeden vyprázdnený päť okov-

nák, ktorý mal slúžiť za rečníšte. Pán Ficúri pomocou Šuhaja a Šibala vystvíeral sa na sud a poklonil sa ľudu. Potom ale začal takto:

„Bratia, voľnosť milujúci spolu občania! Korím sa — a hlavu sklonil — korím sa pred velebným ľudom, lebo slovo ľudu je slovo Božie.“

„Eljen“ zvolala Korpášiho strana. V tom figliarsky bubeník posmešne poznamenal: „tak je, slovo Božie na sude, pri sude a zo suda.“ Ha, ha, ha! hi, hi, hi! znelo zo všetkých strán. Mýlilo to síce rečníka, pri tom všetkom vážnou tvárou pokračoval ďalej, „či na sude, či pri sude, či zo suda, nič to nerobí, prečo že by možnejší nepočastovali ten ubohý dane platiaci ľud!? v potu tvári dorabá svoj chlieb, prečo že by sa vlahou vína nepokropil? či porekadlo tiež nevraví: vo víne pravda! tu zase bubeník urobil poznámku: Len že tá pravda oči kole! a opätovalo sa aj: ha ha ha! hehehe! hi-hihi! Sem sa bratia okolo tejto zástavy, rečnil ďalej pán Ficúri, a vykriknime jedným hlasom: „eljen Korpáši!“ tu i tam ozvalo sa „eljen,“ ale tým väčší bol smiech, keď bubeník opätne poznamenal: „či to už pán Korpáši, a nie Otruba?“

Po utíchnutom smiechu vystúpil jednoduchý muž, menom Valach a obráťac sa k ľudu zavolať: „Bračekovci! ani Korpáši ani Otruba, zostaneme my pri našom, ktorí zásluhami a statočnosťou, a nie peniazom a pijatikou vyzískal si našu dôveru. Na zdar pánu Vochnickému.“ Ohromné „na zdar“ ozvalo sa, a stým rozhodnutá bola otázka.

VIII.

U pána Petra Vochnického netrpezlivo čakali výsledok, až konečne prišiel pán farár, a vypra-

voval, čo sa dialo vo škole a vo veľkej krčme, a ubezpečoval patričných, že Bohdanice za Vochnického hlasovať budú. „No, doložil, zásluha to Rázneho. Ale aj nie div, je to chlap na mieste!“ Starý pán Vochnichý kýval hlavou, pani vysoko-urodzená myslela na to, že ho k obedu zavolá, a Anulkinu srdce plesalo od radosti.

IX.

Cestujúci cez Bohdanice zastávajú sa pri kostole a s veľkou zvedavosťou dotazujú sa, čo je to za stávanie, tá nová, úhladná budova? Nie je to nič iného, ako nová škola. V krátkom čase bola postavovaná, bo každý s veľkou radosťou konal svoje povinnosti. Ešte i len nevyzvané školské deti nosily a podávaly tehly. Mládeňci a panny závistlivým okom hľadeli na novú školu, a riekli: „ej škoda, že my už nemôžeme chodiť do nej.“ „Prečo nie!?“ odvetil pán učiteľ, čo aj nie všedne, ale aspoň v nedeľu po poludní, a ja s radosťou budem opätovať vseličo s vami, aby ste to nezabúdli, čomu ste sa naučili, a to sa naučili, čo ste nepočuli.

Tak sa aj stalo; a tým založená bola nedeľnia škola pre dospelejšiu mládež, ktorá s veľkou ochotnosťou navštevovala nedeľné prednášky. Ako hovorme, škola bola postavovaná, a pánom farárom pri prítomnosti početných údov cirkve práve vysvätená. Keď tak dalo sa duši, čo jej patrí, zásadlo sa ku krátičkému obedu. Ci by ozaj bez toho mohlo byť? ej veru nie! Tam spatrujeme všetkých tých, ktorých sme videli pri skúškových hodoch, ba i pána slúžneho a pána notára, krom Šuhaja, bo ten po volbe vyslanca odstránil sa od verejného života, tým viac, že jeho hospoda padla. To usta-

vičné kŕtešovanie a rozhadzovanie sa, hostinkárstvo a pijatika, zanorila ho do dlhov, tak že prišiel o všetko.

Všeobecná radosť vyobrazovala sa na tvárach, že ten dobrý Hospódin požehnal aj tomuto dielu, a jedenkaždý cítil, že to z väčša zásluha Rázneho, ktorý z dom do domu chodil oduševňovať, a milodary zbierať, bo on bol nie len apoštolom Indovej výchovy, ale aj uskutočiteľom blahodarných snáh a podnikov. Jeho obcovanie bolo putujúce, vyzískal svojej škole farára, ktorý pochyboval o zdarnom výsledku, Vochnického, ktorý bol cele lahostajný k podobným veciam, predstavenstvo a obecný ľud, ktorý odvolával sa voždy na svoju chudobu a nepamätal na to, že dobrá škola je tá najlepšia istina, ktorá hojnú úrok dáva. On s každým prívetive hovoril, každého laskave poučil, a tak zanimave predložil vec, že každý dal pravdu jeho rečiam. Keď už prišiel rad na zdravice, povstal miestny pán notár a zavinšoval nasledovne:

„V tomto novom dome prajem pánu učiteľovi nové zdravie a šťastie, a k tomu zdraví a šťastiu ku boku jeho švárnú, dobrú manželku, aby osladzovala jeho dni.“

„Na zdar! na zdar!“ yznelo zo všetkých strán. Na to ale pán farár trafne poznamenal: „Ja k tým slovám ešte jedno dodám, neh žije pán učiteľ s tou, ktorú si jeho srdce zvolilo.“

Pán Vochnický rozumel tej reči, lebo vec mala sa nasledovne. Rázny zdôveril sa pánu farárovi a vyžiadal jeho prosredníctvo, vzdor tomu, že tento neradil to, lebo znal smýšľanie Vochnických, ktorí nechceli odstúpiť od svojho, čoho koniec bol košík. Pravda Vochnický poznamenal, že on proti osobe Rázneho ničoho nemá, ale proti jeho stavu, a jestliby ani to nebral do povahy,

ale proti jeho chatrnému platu, ktorý dostatočne nevyživí. Všetko namáhanie pána farára bolo daromné, a tak vec nemohla byť skončená s darným výsledkom. — Pri tom všetkom Rázny chodil do domu, bo Julo nemohol bez neho byť, tým viac, že každý uznal, a uznať musel, že šuhajík s veľkým prospěchom nepreduje vo vedách, v róznosti a šlachetnosti ducha. Anulka, čím viac jej zakazovali aj len pomysleť na Rázneho, tým viac bola zalúbená do neho. Odpor tvorí odpor, bránená láska väčšmej horí!

Po spomenutej zdravici pustil sa Vochnický do hlbokého rozhovoru s pánom farárom, ktorého zavierka bola táto: „Vysokourodzený pane kmotre! nečinite nešťastnou Vašu dcéru, a spolu aj toho mladého človeka, keď sa raz tak lúbä, požehná ich Hospodin.“

„Dobre, dobre, vелеbný pane, ale stav a dôchodky!“

„Neráchte tak prísne brať tú záležitosť. Terajší svet sa honosí osvetou, kde sa už viac zemänstvo a urodzený stav neberú tak do povahy. Čo sa platu dotýka, pravda že je chatrný, no ale Rázny je miláčok ľudu, a tento vďačne povýši jeho dôchodky, k tomu aj pán svokor pridá dačo, a tak len vyžijú z Božej milosti.“

„No pravda celá stolica zná už o tom, ba i sám pán podžupan, a tak Anulkina iná budúcnosť je už hatená; a veru už aj ona dozrieva, bo ide rok za rokom. Tak len myslíte pane kmotre, že ich sdáme?“

„Nie len že myslím, ale z celého srdca a z celej duše odporúčam.“

„No veď uvidíme, čo povie k tomu moja stará a celá slavná rodina!“

X.

Ružovými vencami ozdobili chrám Boží a školu spanilá mládež a školské deti. Chrám Boží preto, že v ňom skladať mali svätú prísahu lásky a vernosti dve úprimne lúbiace sa duše; a školu preto, že vrúčne milovaný a vysokoctený učiteľ zaviesť mal do nej tovaryškyňu života. Rázny sa dožil tých najkrásnejších hodín života, lebo viedol ku svätému oltáru mladú nevestu, ku ktorej pútalá ho čistá nevinná láska. A kto že je to? nie iná, lež Vochnických Anulka. Nezostalo ani jedno oko bez slz, keď pán farár, tiež cele pohnutý, z hlbín srdca požehnal sväzok. Keď sa navrátili z domu Božieho, tam v škole privítali novomanželov náčelníci obce a cirkve, a hneď tam prehovoril jeden povereník takto: „Vefactený a milovaný pane učiteľu! Nechceme byť nevdačnými a neuznalými, a prave preto použijeme túto radostnú príležitosť, aby sme i my prispeli malým darom. Pravda malá voda malú rybku dáva, lež čo od nás vystáva, to z úprimného srdca venujeme. Mám česť v známost uviesť uzavretie našej obce, dla ktorého, do pohybu berúc Vašu všestrannú účinnosť, zvláste na poli výchovy, umienili sme si Vašu ročitú skrovnú plácu s dvoma sty zlatýma povýšiť. Prijmite vďačne túto chatrnú daň uznalosti a šetrnosti.“ — Dojalo to Razneho na tolko, že neznal citom vyrazu dať, ale tým viac hovorily tie slzy, ktoré sa z očí jeho ronily. —

No rozumie sa, že veselo to išlo na svadbe, na ktorej sa takmer celé Bohdanice súčasťnily.

XI.

Kým sa vo škole veselili, zatiaľ prihodila sa u Šuhajov hrozná udalosť. Jediná dcéra Zuzka ležala vystretá na márach, a to následkom samovraždy. Čože pohlo nešťastnú devu k činu tak hroznému a hriješnému? Hneď to vyrozprávame. Ako sme už zpomenuť, nebola ona vychovaná podľa svojho rodu a stavu. Už v detíntve dal ju otec do židovskej školy, aby sa vraj naučila Pán Boh vie čomu. Pravda privlastnila si ona čo to z tých rečí, z náboženstva nič neznala, a veru sa ani v dome nezachovávala domáca nábožnosť; a keď do chrámu Božieho išla, viac hľadievala závistlivo na šaty Annukine, lež na kazateľa. Zrostla takmer bez priateľkyň. Svojho druhu roľnícké devy opovrhla, vyššieho stavu panny ale ňou zapovrhovaly, ona ale pri tom všetkom tým viac dychtila po panštine. To známe, že ufala sa stať manželkou Rázneho, ale tento o tom ani počuť nechcel. — Dom Šuhajov bol otvorený, počnúc od miestneho občanského pisára až po Fičúriho každému. No ti tak rečení polpáni a nedoukovia žili so Šuhajom v dobrom pomere. Víno sa pilo, a švarná Zuzka obsluhovala. Kde sa dobre vedí, tam sa rado chodí. Pochlebovalo to Zuzke, keď hneď jedon, hneď druhý zo spomenutých pánikov prihovoril sa k nej, rúčku stískal, líčka poštipkával, a nepamätala na to, že veru svetári nie voždy s dobrým úmyslom hrkútajú okolo devčeniec.

Zvlášte ale pán Fičúri mal sa okolo nej. Ani nemyslel na to, žeby volakedy jeho ženou bola, ale jej všetko nasľuboval, aby ju k svojim nemravným cieľom priviedol. Došť na tom, že Zuzka stala sa nešťastnou. Čo tu robiť? ako haňbú pred svetom ukryť? Ku komu že sa utiekať? Ku Pánu

Bohu za milosť a odpustenie? Ach veď ona veľmi málo znala o tom, že keď aj padneme, nás na milosť prijíma. Ako hovoríme, o tomto všetkom neznala, lebo nemala viery. A kde viery niet, tam v čas nešťastia nasleduje zúfanie, a zúfanie je prvý krok ku samovražde. Tak bola aj ona. Preklinajúc zvédca hodila sa do rieky. Rodičia vychovávajú vaše dievky v bázni Hospodinovej!“

Horekoval otec horekovala mati, ale pozde. Oni sa nazdali, že Pán Boh zná ako dobre vychovali jedínú dcérku, keď s úľubou spomínali: „našu Zuzku vychováme pre pána a nie pre prostého sedliáka.“ Upozornil ich pán farár na to, že sú na planej ceste. Môže i roľnícka i remeselnícka deva a panna stať sa pannou, keď má schopnosť a dobré mravy. Čisté a veriace srdce, skromnosť a stud, pracovitosť a milovanie poriadku je tá najlepšia výchova ženských vyššieho i nižšieho stavu.

XII.

Pätnásť rokov tomu, čo Rázny s Anulkou žijú v tom najpríkladnejšom manželstve, a tá lehota nezostala bez vlivu na Bohdanice. Pred tým nevidel si v celej dedine úhladného domu, čistý dvor a peknú zahradu, nevidel si dobrý dobytok a statok. Rázneho žiaci vysádzali stromy pred domami a v zahradách, šlachtili ovocné stromy, tak že celé Bohdanice staly sa zahradou. V prísred obci stála škola. — Nové pokolenie pestovalo so skvelejšim výsledkom hospodárstvo, a behom niekoľko rokov v tom dobrom chýre stály Bohdanice, že sa tam vytečné obylie rodí, a dobrá lichva dochováva. Pri tom zo dňa na deň zrostala nábožnosť

a mravnosť, tak že kázne pána farára dobre účinkovali, a sama Slova Božieho prinášalo stý úžitok, bo pôda bola pánom učiteľom dobre pripravená. Rázny nie malú váhu kládol na to, aby mládež vychovávaná bola vo smere cirkevnom a mravnom. Navštívme že tohoto nášho dobre známeho priateľa v jeho domácnosti. Vidíme ho v mužskom už veku, ale výraz tváre aj teraz prívetivý a príjemný. Školský dvor v najlepšom poriadku, nenajdeš tam daromnej miestnosti, bo utešené stromy sú všade dla plánu vysadené. Náradie v izbách nie je nádherné, ale vkusné, nič zbytočného, ale ani nič nechýbuje. Tam vidíš peknú knižnicu, učiteľkin šijací stolík, tam pre deti osobitný stôl. Keď do izby vkročíme, neznáme sa prenadiviť dosti tej príkladnej čistote, tomu veľkému poriadku. Deti pri všetkej čulosti a bystrosti čisté, poslušné a úctivé. A Anulka ako že sa cíti v tom jednoduchom školskom dome, a napatrnom učiteľskom stave? Oj spokojná je ona i pri skrovnom dôchodku a šťastná, bo lúbi a lúbená je. Lúbená je od svojho manžela, od svojich dietok, od žiakov, od celej obci. Ona ako náhle stala sa učiteľkou, zriekla sa nárokov a marných požiadavok. Nechodí jej rozum za módou, nádherou a píchou. Spokojná je s tou najskromnejšou jednoduchosťou. — Obecného ľudu devy a ženičky s najväčšou dôverou prichádzajú k nej s poradou v jednom i druhom, a ona laskavo prijíma, poučí každú. Oj nezačuješ jej z úst zlorecenia, nie darobného slova! —

Popoludní je, a to síce v nedeľu popoludní. Rázny s manželkou pekne spolu sedia v srdečnom rozhovore, až ona takto preriekuje:

„Janík, či vieš prečo nám je pamätný tento dnešný deň?“

„Ako že bych nevedel, dnešný deň je výročný deň nášho blaha, nášho požehnaného manželstva?“

„Tak je na ten deň sa voždy s najväčšou radosťou rozpamätám, a práve tento deň chcem požiť, a teba drahý muž o volačo poprosiť, ale mi musíš sľúbiť, že to aj splníš.“

„Prečo nie! jestli tvoja prosba bude slušná, tak istá môžeš byť, že sa ona splní.“

„Vieš, naša najstaršia dcéra vyplnila 12 rokov, a neborká ešte nikde nebola: či by nebolo dobre dať ju do ústavu, kde dievčence vychovávajú?“

„Rozhodne môžem riecť, že nie! a to nie bez príčiny hovorím. Či znáš milá moja, že tie vychovávajúce ustavy, zvlášte pre dievčence, málo stoja. Čomu sa tam učia? najviac zovňútorným parádam, tancu, opičiarstvu! Lež keby som aj znal dobrý ustav, ani tak ju dať nemôžem. Akou dôverou môžu rodičia mne sveriť svoje dietky, keď ja svoj vlastný plod neznám, alebo nechcem vychovávať?“

„Ale predsa, Janík môj, vieš, že terajší svet napreduje a ja ju neznám vo všetkom tak cvičiť, ako to teraz ľudia žiadajú!“

„No dobre Anulka moja, nech že bude po tvojom. Čujem že vo Skalnici zakladajú slovenský ustav pre dievčence, kde v dobrom duchu vychované majú byť. Ako náhle presvedčím sa o tom, že to bude ustav dobre sriadený, na základe cirkevnosti a mravnosti založený, kde sa majú verné manželky, domácnosť milujúce matky, rozsafné hospodárkyne a svojet milujúce dcéry vychovávať, nebudem odporovať tvojej žiadosti, a zo srdca privolím k tomu, aby naša dcéročka súčasnila sa i viššej výchovy.“

Anulka zamĺkla; ale ani nemohla ďalej hovoriť, lebo vstúpil do izby jedon pätnásť ročný šuhaj,

a oznámil pánu učiteľovi, že sa už v peknom počte síšli. Nuž a čože to malo znamenať? Janko Rázny k tomu priviedol svojich žiakov, že oni, keď už vychodili v dvanástom roku školu a pri hospodárstve svojim rodičom pomáhali, v nedelu popoludní síšli sa do školy, a tam za čas čítali, písali a počtovali. Zavše im dačo aj rozprával, aby opätovoľ to, čomu sa vo škole naučili. Z počiatku držala to mládež za haňbu, až konečne k tomu tak privykla, že ich na stá chodilo. A skrze toto veľa účinkoval pán učiteľ; lebo darmo je v dospeljšom veku lepšie rozumeli všetkému, jako vo veku útlej mladosti. Sotva že skončil s mladou čeladou, už sa shromažďovali dospeljši. Pán učiteľ otvoril jednu kasňu, a čo tu vidíme? dobre sriadenu knižnicu. Všetky ľudové spisy tam najdeš, ktoré si za lacný groš: „Čítací spolok“ nakúpil. V založení „Čítacieho spolku“ podporoval ho i úrad. I to s veľkým zápasom išlo, kým ľud presvedčil sa, že je osožnejšie čítať vzdelavateľné knihy, ako sedieť v krčme a tam a tam prepíť mozolné groše. — Sotva že rozdal knihy, už zas prišli občania a žiadaly pána Rázneho, aby prišiel do výboru „vzájomnej pomocnice.“

XIII.

Nič tak nemrzelo Rázneho, ako krčma a nedostatok poľa k výžive občanov. Scelkovaníu (kommassacii) boli sa zprotivili občania; nedajúc vtedy nič na dobrú radu pána farára. Následkom toho záležitosť scelkovania prišla pred súdy a vypadla na ujmu občanov. Ej škoda, že vtedy nebolo v Bohdanicach ešte Rázneho, ktorí by bol podporoval pána farárovú radu k priateľskému pokonaniu sa zo zemským panstvom! Nebola by obec tak ná krátko prišla s nadelením chotáru a ne-

bola by na seba uvalila tú náramnú farchu právotných nákladov.

Nuž ale čím väčšia bieda, tým viac korhelov. Mnohí dali sa do pijatiky zo zúfania alebo — jako hovorievali — aby si v krčme vyrazili z hlavy tie prílišné starosti.

Rázny chcel odpomôcť i mravnej i hmotnej tejto potrebe občanov. Prvý zrak obrátil na krčmu.

Krčmár bol človek líška s veľkou populou. Prišiel s batohom na panský hostinec a prilákal si občanov do krčmy, ako muchy na lep. Ačkoľvek naničhodný nápoj, predca chodil ta k nemu starý mladý piť „na bradu,“ tak že málo kto bol v obci, ktorý by nebol už vysel „na čiernej daske.“ Okrem toho služobná mládež tiež dala dačo zarobiť. Tak večierkom už prichodili paholci na rumplík tej „čečiny“ alebo diovky na pestré stužky, nesúc so sebou miesto hotových daktorú holbu žbožia, gazdom ukradeného. V tej miere klesal majetok občanov, v ktorej riastol krčmárov, a divili sa všeci tomu, že Boh tak očividome toho krčmára „požehnáva.“ Rázny i tomu chudobneniu občanov, i tomuto „požehnaníu“ krčmára prietrz učinil, navyknúc všetkých na miernosť; pre starších obstaral zábavu v „Čítacom spolku“, pre mladších v nedelnej škole. Následok toho bol, že krčmár vystehoval sa z Bohdanoviec, a obec zakúpila krčmu od panstva.

Medzitým časom zomrel ich zemský pán, baron Kaliber, zanechajúc jedného potomka. Jaknále tento dedične prevzal otcovizeň, umienil si radšie sa dať na peňažné spekulácie, nežli zaoberať sa s hospodárstvom. Keď sa o tom dovedel Rázny, že ten majetok je za 40.000 zl. na predaj: poshovárал sa o tom najprv s pánom farárom, a potom povolal do školy daktorých prednejších z obci,

i predložili im: či by nebolo možné buď aby obec odkúpila od nového zemského pána ten majetok, buď aby utvorili spolok k zakúpeniu jeho. Mnohým sa to zdalo byť tvrdým orechom. Rázný, aby nezáhlil vec, nechal prvú poradu bez uzavretia, a nechajúc im 14 dní na rozváženie, určil inú lehotu k riešeniu tej záležitosti. O 14 dní sišli sa občania opäť v škole, ba 30 občanov hlásilo sa už i k „úcastinárskemu spolku“ na zakúpenie toho majetku. Ale richtár toto prekazil. „Čo to prospeje obci, keď jedon bude hodovať, druhý ale hladovať? Nech ten majetok zakúpi obec, a tak nech jedon každý je úcastným i farchy i dobrodenia.“ „Tak je!“ svolaly občania. Rázný, ktorý bol už vopred s pánom farárom tú vec dokonále rozmyslel, bol toho náhladu, aby ten majetok zakúpila „vzájomná pomocnica.“ Ku „vzájomnej pomocnici“ má prístup každý z občanov, a tak bude mať i prístup k súčasnému sa na dobrodení zakúpeného majetku. Časom, keď sa majetok pomocou vzájomnej pomocnice vyplatí, môže sa i sám majetok podeliť medzi členov „vzájomnej pomocnice.“ „Výborne!“ odvetili súhlasiaci občania.

Majetok zakúpila „vzájomna pomocnica“ na 10-ročné zplácanie drieku a 8 odstoviek, hypotekárnu bezpečnosť poskytlo 20 zámožnejších občanov pánu baronovi.

Prvý rok to išlo ťažko, a nektorí už i zôfali nad šťastným prevedením tej veľkej myšlienky; avšak rozumný gazda, ktorému vedenie spoločného hospodárstva sverili, uviedol zeme a lúky do poriadku, a Bôh požehnal dost dobrú úrodu. Hora na seče podelená, tiež dala značného dreva na predaj. Z roka na rok ubývalo farchy, pribývalo dôchodku, a vždy jasnejšou ukazovala sa Bohdaniciam hviezda lepšej budúcnosti.

Dnes prišla doba šťastne zakončeného desaťročia. Vyplativší posledniu časť kupnej summy a ostatnie úroky, zasadnúť mal výbor „vzájomnej pomocnice“ k riešeniu otázky: Čo teraz s nadobudnutým majetkom? Do tohoto výboru pozvali teda i Rázneho.

Ponevác všeci občania boli členami vzájomnej pomocnice, tým činom stal sa i tou cestou nadobudnutý majetok spoločným majetkom občanov Bohdanovických. Na tom sa teda usniesli, aby hory zostaly obci, zeme a lúky ale aby novým scelkovaním podelené boli medzi občanstvo, tak, aby každý k predošej kolkosti svojho majetku dostal i časť z nadobudnutého majetku, v pomere účastín, ktoré mal pri „vzájomnej pomocnici.“ Že pri tom ani na kostol a školu, ani na pána farára a pána učiteľa nezabudli, zbytočným by bolo pripomínať; lebo dobrej rade týchto mali čo ďakovať zlepšenie budúcnosti Bohdaníc.

A tak teda i duševne i hmotne kvitla obec Bohdanice pod vedením svojho neunavného učiteľa Mala všetko, čo dobre sriadená obec mať môže, a jej obyvatelia zmáhali sa očividome i majetkom i vzdelanosťou. Dnes patrí už medzi najprednejšie Slovenské obce; jej obyvatelia sú i dobrí uhorskí vlastenci i horliví synovia svojho Slovenského národa, a preto sú takmer na pospol odberateľmi a pilnými čitateľmi Slovenských kníh a časopisov, a vídame jich zväčša aj jako šlachetných podporovateľov najmä Slovenských gymnázií vo Veľkej-Revúci, v Kláštore pod Zniovom, v Turč. Sv. Martine. Samo sebou rozumie sa, že Bohdanice stkevejú sa aj medzi zakladateľmi našej milej Matice Slovenskej. Na zdar takej obci, a daj Bože vlasti a národu čím viac Bohdaníc a čím viac takých učiteľov, ako je pán Rázny!

XIV.

Slnce zapadlo a Rázneho milá čeliadka opätne sedela po krátkej, ale k úcte dnešního dňa trochu skvostnejšej večeri. Pripomínali si všeličo, keď sa po prvý raz videli, keď Rázny prvý raz u Vochnických obedoval a pritom sa chutne rozosmiali. V tom ale čuf bolo, že ide ktosi. — Dvere sa otvoria a vkročí do izby na ten čas už šedivý starček Michal Pokorný, miestny pán farár s nektorými vzdelanejšími obce. Po priateľskom pozdravení a privítaní začal vážne a dojímavé pán farár takto: „Dnes prehrňajúc sobášnu matriku, náhodou padlo moje oko na to miesto, kde toto miesto poznačené stojí: Sobášení sú Janko Rázny s Anulkou Vochnických. Vidím, že práve pätnásť rokov tomu dnes, čo pred oltárom božím stáli sta mladoženisi. Ej, myslím si, toto zasvätime, a tak povolal som týchto velactených pánov, a prišli sme k Vám, drahý priateľu, aby sme Vám blahoželali a spolu aby som dal výraz tomu, čo mi dávno na srdci leží, a čo som už dávno chcel sdeliť. Vy drahý môj braček ste mi pravou rukou, ste ozdoba a chlúba našej cirkve a obce, lebo ste vykonali veľiké skutky. — Kdekoľvek svoj zretel obrátim, život, a to vznešený život vidím. Školské deti, dospeljšia mládež, mužovia i ženy, áno i starci, od Vašeho príchodu ako by sa boli preporodili, a to v každom ohľade. Vy ste ľud odviedli od krčmy a zahálky, priviedli k miernosti a k rozmnoženejšiemu hospodáreniu. Vy ste ho zkriesili k tomu, aby sa vzdelával, aby sa pozdvihol hmotne, duševne a mravne. Vy ste i mňa, čo som sa už bol zriekol nádeje, pohli k tomu, aby som vystúpil na pole činnosti. Vy ste statkárov vzbudili k tomu, aby sa zaujali o výchovu ľudu. Váš duch, ozyval

sa už i v stoličnej dvorane, kde i sami stoliční páni prijali mnohé Vaše blahonosné narády a návrhy. Divy ste konali a dokázali ste, že i ten nepatrný, i ten chudobný, zneuctený a opovržený učiteľ, keď zná svoju úlohu, a pri tom statočne vytrvá pri ľudu a za ľud, veľa privela, všetko môže previesť. Vy ste mňa, — ako pamätám, — oslovili aby som ja bol Pavlom a vy Timoteom. Živ Vás Boh s Vašou milou manželkou i Vašími drahými dieťkami! Živ Vás Boh! Ja už len s tým slachetným starčokom Simeonom hovorím: „Prepusť služebníka svojho Pane v pokoji, lebo videli oči moje spasenie, ktoré si pripravil pred obličajom všetkých ľudí!“ —

Pán učiteľ, hlboko dojatý tými slovami velebného starca, odpovedal so známou svojou skromnosťou: „Velebný pane, srdečne Vám ďakujem za Vašu vysoko si váženú návštevu, a na Vaše blahoželanie nemám inej odvety, leda tú: konal som s Božou pomocou to, čo som povinný cirkvi, vlasti a národu!“

„Sláva Vám!“ zaznelo z úst prítomných občanov. —

Slovenská Matica záleží :

- a) *zo zakladateľov,*
- b) *z riadnych členov,*
- c) *z podporovateľov a*
- d) *z čestných členov.*

Zakladateľom Slovenskej Matice stane sa každý, kto zaviazá sa na *základinu Slovenskej Matice:*

a) alebo naraz 100 t. j. jedno sto zlatých r. č. v hotovosti,

b) alebo za najďalej desať, jeden za druhým nasledujúcich rokov po 12 t. j. dvanásť zlatých r. č. do pokladnice *Slovenskej Matice* zaplatiť.

Všetkých práv a výhod *zakladateľa* stane sa účastným každý hneď v ten rok, v ktorom celú 100-zlatovú summu, poťazne jej prvoročnú čiastku složil. Ale ktoby týmito čiastočnými príspevkami behom 10 rokov 100 zlatých nedoplnil, ztratí práva *zakladateľa* a už zaplatené čiastočné príspevky zostanú majetkom *Matice*.

Zakladatelia môžu preniesť tieto svoje práva i na svojich dedičov, výmúč medzitým činnej účasti na shromaždeniach.

Riadnym členom stane sa každý, kto zaviazá sa, že do pokladnice *Slovenskej Matice* zaplatí:

a) naraz 50 t. j. päťdesiat zlatých r. č. v hotovosti,

b) alebo za najviac desať, jeden za druhým nasledujúcich rokov po 6 t. j. po šesť zlatých r. č., alebo

c) kto *Slovenskú Maticu* ročne najmenej 3 t. j. tromi zlatými r. č. napomôže bez toho, žeby zaviazal sa na dlhší čas, alebo na doplnenie istej summy.

Mravné osoby (obce, spolky) stať sa môžu *riadnymi členami*, jestli alebo 100 t. j. jedno sto zlatých r. č. v hotovosti naraz, alebo za desať jedno za druhým nasledujúcich rokov po 12 t. j. dvanásť zlatových čiastkach zaplatia.

Riadni členovia stanú sa účastnými vo všetkých právach a výhodách *riadnych členov* hneď v tom roku, v ktorom spomenutú 50-zlatovú summu alebo jej prvoročnú čiastku, alebo naposledok 3-zlatový príspevok složili. Medzitým ale, kto by pod úbehom 10 rokov týmito

6-zlatovými čiastkami 50 zlatých, a výhody *riadnych členov*, a už spevky ostanú majetkom *Matice* s tými členami, ktorí so svojími kami na daktory rok vystali. Rozumie sa samo sebou, že títo poslední zase môžu pozívať právo a výhody *riadnych členov*, kađenáhle svoje trizlatové príspevky zaplatia.

Naposledy podporovatelia sú všetci tí milovníci slovenského národa a života, ktorí účele *Slovenskej Matice* menšími, najmenej 50 t. j. päťdesiat krajciarov r. č. vynášajúcimi trébars v neurčitých lehotách složenými peňazitými obetmi podporujú a ju knihami, spisami, sbierkami starožitností, prírodovedy a vedy vôbec a účinkovaním, cieľom *Matice* sodpevedavým, napomáhajú.

Dárcov takých sbierok, alebo iných darov, ktorých cena podľa mienky znalcov vyrovná sa 100 t. j. jedno sto, potažne 50 t. j. päťdesiat zlatým r. č., alebo sumu túto prevýši, uznať môže výbor za *zakladateľov* potažne za *riadnych členov*.

Slovenská Matica vydáva na svoje útraty každý rok slovenské knihy a umelecké výtvyry, ktoré *výbor* podľa jich povahy vôbec, a krem toho, kroz *výbor*, z prípadnosti na prípadnosť, zo znalcov vymenovať sa majúce poverenictvo, podľa jich súcosti za hodné k tomu uzna.

Z každej takejto knihy, alebo umeleckého výtvyru dostane každý *zakladateľ* po jednom výtisku jako *odmenu jednoty* bezplatne. Z nákladnejších, *nákladom Slovenskej Matice* vydávaných kníh a umeleckých výtvyrov ale dostanú tí istí po jednom výtisku za pomerne levnejšiu, kroz *výbor* určiť sa majúcu cenu.

Komu Pán Boh požehnal, nech teda pamätá obeťovať z toho i na vzdelanie slovenského národa, a nech vstúpi za člena *Matice Slovenskej*.

Turč. Sv. Martin, 5. júla 1874.

Sprava „*Matice Slovenskej*.“